

LUJO MARGETIĆ
Zagreb

NOVOOTKRIVENI NATPIS NA ZVONIKU CRKVE SV. FILIPA I
JAKOVA U GROBNIKU I ODNOSI MEĐU FRANKAPANIMA I
ZRINSKIM

*NEWLY DISCOVERED INSCRIPTION ON THE BELLTOWER OF THE CHURCH OF ST.
PHILLIP AND JACOB (SV. FILIP I JAKOV) IN GROBNIK AND THE RELATIONSHIPS
BETWEEN THE FRANKAPANS AND THE ZRINSKIS*

The text analyses the newly discovered inscription on the belltower of the church of st. Phillip and Jacob in Grobnik, as well as the relationships between the Frankapans and the Zrinskis.

Sredinom 1995. god. otkriven je na zvoniku crkve Sv. Filipa i Jakova dosad neuočeni glagoljski natpis. Ing. Hrvoje Giaconi izradio je njegov crtež, a akademik Branko Fučić pročitao ga je ovako:

Va (v)rime zmožne g(ospo)de kn(e)za
Š(tefana) F(rankopana) K(rčkoga) S(enskoga) M(odruškoga) i va v(rime)
zmožnoga g(ospo)dina
Jurja Zrinskoga i nega m(ilostive)
bratje ki zaedno sudova-
hu.

Natpis zaslužuje kraću raščlambu.

Prije svega postavlja se pitanje vremena izrade natpisa. On je svakako izrađen prije 1573. godine kada je umro Krištof Zrinski. Nakon te godine ostala su samo dva brata Zrinski, u natpisu spomenuti Juraj i Nikola. Da je natpis izrađen nakon 1573. god., u njemu bi se spomenuo samo jedan brat Jurja Zrinskoga, tj. pisalo bi "va rime zmožnoga gospodina Jurja Zrinskoga i nega milostiva brata" (a ne bratje). To je dakle *terminus post quem non.*

Nešto je složenije pitanje prethodne vremenske granice.

Poznato je da su 4. II. 1544.¹ Stjepan Frankapan i Nikola Zrinski (Sigetski) sklopili ugovor o međusobnom nasljeđivanju. Prema tom ugovoru oni postaju *fratres adoptivi*

et condivisionales, pa ako jedan umre bez muških potomaka, nasljeđuje ga drugi. Taj ugovor bio je u protivnosti s ugarskim pravom nasljeđivanja dobara koja su stečena kraljevom darovnicom, dapače, on je bio čak kažnjivo djelo "izdaje bratske krvi" jer je izravno išao protiv prava ostalih članova obitelji Frankapana. Naime, na frankapanska darovna dobra imali su pravo ne samo muški potomci Nikole Frankapana (umrlog 1432. god.) po Stjepanu II. (tzv. Ozaljska loza) nego i potomci Nikole po njegovu sinu Dujmu IV. (tzv. Slunjska loza) i potomci Nikolina sina Bartola IX. (tzv. Tržačka loza). Pretpostavka njihova prava bila je da su oni povezani sa zajedničkim pretkom, Nikolom IV. Frankapanom, neprekinutom muškom lozom. I to je doista bilo tako jer je 1544. god. u slunjskoj lozi na životu bio Juraj II. (povezan s Nikolom IV. preko već spomenutog djeda Dujma IV. i oca Mihajla), a u tržačkoj lozi Nikola VIII. (povezan s Nikolom IV. preko već spomenutog pradjeda Bartola IX., djeda Ivana VIII. i oca Krste II.). Stjepan Frankapan nije dakle mogao sklopiti ugovor o međusobnom nasljeđivanju s Nikolom Zrinskim. Ali, čak i da su bile izumrle slunjska i tržačka loza, ugovor bi bio pravao valjan samo ako ga potvrdi kralj, i to iz razumljivih razloga. Naime, tim ugovorom teško bi se oštetila kraljevska prava na frankapansku djedovinu jer smrću svih muških potomaka u obitelji Frankapan frankapanska se baština silom zakona vraća kralju.

Doista je neobično da su Stjepan Frankapan i Nikola Zrinski ne samo sklopili takav protuzakoniti ugovor nego se čak njega i pridržavali 6 godina, tj. do 1550., unatoč tome što je još 1544. god.² protiv njega prosvjedovao Juraj Frankapan iz slunjske loze. Kad bismo i pretpostavili da su se suugovarači nadali da frankapanska rodbina i kralj neće primijetiti protuzakonitost, tada bi im već Jurjev prosvjed morao otvoriti oči i uvjeriti ih da od ugovornog nasljeđivanja sigurno neće biti ništa. Pa ipak, Stjepan i Nikola kroz punih 6 godina ponašaju se kao da je njihova imovina zajednička i s njom raspolažu isključivo zajedničkim pravnim aktima. Ne ulazimo ovdje u razloge zašto je 1550. god. došlo do njihova razlaza. Stjepan se 1550. god. dijeli od svoje sestre Katarine (supruga Nikole Zrinskog) i prepušta joj u isključivo vlasništvo dio baštine (Ozalj, Dubovac, Grobnik, Bakar i Hreljin) te u ugovor o diobi ubacuje klauzulu po kojoj u slučaju smrti jednoga od njih, ostavština prelazi na drugoga i neigove potomke. I opet primjećujemo začuđujući nemar prema pravnom sustavu: Stjepana po njegovoj smrti nije mogla naslijediti Katarina i njezini sinovi jer je ona ženska osoba pa ima pravo samo na otpremninu iz djedovine, a njezini sinovi također nemaju nasljednog prava na djedovinu jer je njihova veza s precima prekinuta okolnošću da su povezani s precima preko majke, a ne preko oca.

Katarina je umrla 1562. god., dakle mnogo prije svoga brata Stjepana (premda su svi, pa i sam Stjepan, bili uvjereni da će ona nadživjeti svoga brata). Stjepan još iste godine sklapa sporazum sa svojim nećacima, Katarininim sinovima, Jurjem, Nikolom i Krištofom Zrinskim i tim sporazumom priznaje im u puno vlasništvo sve ono što je ranije diobom predao Katarini. Čak je izričito dodao da na tu imovinu nema nikakvih prava. Usto je ugovoreno da će Stjepanovom imovinom upravljati zajedno Stjepan i njegovi nećaci i da će ga po njegovoj smrti oni naslijediti. I taj je ugovor umnogome protuzakonit - ali dok je živio Stjepan kao ovlaštenik prema ugarsko-hrvatskom obiteljskom i nasljednom pravu, stvar nije bila od posebne važnosti, jer je Stjepan za svoga života mogao upravljati svojom imovinom kako je htio. Problemi će nastupiti tek po njegovoj smrti.

Nakon sklapanja ugovora iz 1562. god. između Stjepana Frankapana i braće Zrinski, braća posve samostalno raspolažu onom imovinom koju je ranije njihova majka dobila

diobom od svoga brata - ali su braća Zrinski i te kako bili svjesni da njihovo pravo u odnosu na ostale ovlaštenike (frankapanske rođake slunjske i tržačke loze i kralja) ipak ovisi o pravu Stjepana. I zato su oni uvodno u svojim pravnim aktima uvijek iznova isticali da je ovlaštenik zapravo Stjepan Frankapan, premda braća Zrinski posve samostalno donose svoje odluke. Ne može se dovoljno naglasiti da npr. jedna isprava iz 1570. god., u kojoj braća Zrinski posve samostalno utvrđuju određene pravne okolnosti, počinje ovako:

Va vrime zmožne gospode, gospodina kneza Štefana Frankapana, Krka, Senja, Modruša i pročaja i va vrime gospodina Jurja i gospodina Kerštofora i gospodina Miklouša gospode Zrinskih, budući došli u svoje gospoctvo u Primorje gospodin Juraj i gospodin Krištofor itd.³

Takoreći doslovno isto uvodno spominjanje Stjepana Frankapana nalazimo i u novootkrivenom natpisu na zvoniku u Grobniku:

Va vrime zmožne gospode kneza
Štefana Frankapana itd.

Kako je Grobnik još od 1550. god. pripao obitelji Zrinski diobom Stjepana s njegovom sestrom Katarinom, to nema ni najmanje dvojbe da se kraj natpisa odnosi isključivo na Zrinske, a ne i na uvodno spomenutog Stjepana Frankapana. Kada se u natpisu čita da je on izrađen “va vrime zmožnoga gospodina Jurja Zrinskoga i nega milostive bratje ki zaedno sudovahu”, onda se to “sudovanje” treba shvatiti kao sudsku ovlast, koja je glavna značajka gospodstva nad nekim teritorijem, a to su na Grobniku bili nakon 1550. god. isključivo Zrinski. Pri tome se, dakako, ne misli na konkretno rješavanje sporova pred Zrinskim, već upravo na ovlast sudovanja.

Dobiva se dojam da je misao u ploči ostala nedovršena. Što se to dogodilo u vrijeme Stjepana Frankapana i braće Zrinski? Najprirodnije bi objašnjenje bilo da je u to vrijeme započeta izgradnja zvonika. U tom slučaju ne bi trebalo upisati u natpis da je on izrađen upravo za tu priliku. Ali, ako je to tako, pojavljuje se pitanje, zašto postoji druga ploča sačuvana do danas, koja glasi: “1572. V ime Božie i devi Marie, amen. Let Hristovih 1572 ta zvonik bi počet”. Zar su dvije ploče obilježila istu svečanu priliku? Možda će daljnje arheološko istraživanje zvonika i crkve dati odgovor na to pitanje.

SAŽETAK

Kako je Grobnik još od 1550. god. pripao obitelji Zrinski diobom Stjepana s njegovom sestrom Katarinom, to nema ni najmanje dvojbe da se kraj natpisa odnosi isključivo na Zrinske, a ne i na uvodno spomenutog Stjepana Frankapana. Kada se u natpisu čita da je on izrađen “va vrime zmožnoga gospodina Jurja Zrinskoga i nega milostive bratje ki zaedno sudovahu”, onda se to “sudovanje” treba shvatiti kao sudsku ovlast, koja je glavna značajka gospodstva nad nekim teritorijem, a to su na Grobniku bili nakon 1550. god. isključivo Zrinski. Pri tome se, dakako, ne misli na konkretno rješavanje sporova pred Zrinskima, već upravo na ovlast sudovanja.

Dobiva se dojam da je misao u ploči ostala nedovršena. Što se to dogodilo u vrijeme Stjepana Frankapana i braće Zrinski? Najprirodnije bi objašnjenje bilo da je u to vrijeme započeta izgradnja zvonika. U tom slučaju ne bi trebalo upisati u natpis da je on izrađen upravo za tu priliku. Ali, ako je to tako, pojavljuje se pitanje, zašto postoji druga ploča sačuvana do danas, koja glasi: "1572. V ime Božie i devi Marie, amen. Let Hristovih 1572 ta zvonik bi počet". Zar su dvije ploče obilježila istu svečanu priliku? Možda će daljnje arheološko istraživanje zvonika i crkve dati odgovor na to pitanje.

SUMMARY

As Grobnik had belonged to the Zrinski family since 1550, divided between Stjepan and his sister Katarina, there is absolutely no doubt about the ending of the inscription which relates only to the Zrinski family and not to the before mentioned Stjepan Frankapan as well. When the inscription reads that it had been made in "the time of a powerful master Juraj Zrinski and his noble brothers who ruled together", then the "rulling" has to be understood as legal power, being the main feature of the nobility on a certain territory, who in case of Grobnik after 1550 were only the Zrinskis. However this does not involve concrete solving of cases in front of the Zrinskis but the mere administration of justice.

There is an impression of the thought on the inscription being unfinished. What happened in the period of Stjepan Frankopan and the Zrinski brothers? The most natural explanation would be that this had been the period of the beginning of the bell-tower construction. In that case it would not be necessary to write in the inscription that it had been made just for the occasion. If so, there is another question, why there is another inscription plate, kept still today, saying: "1572 In the name of God and Virgin Mary, Amen. This belltower started to be built in 1572 A.D."? Did the two inscription plates mark the same occasion? Further archeological research of the bell-tower and the church might answer this question.

BILJEŠKE

¹ S. Barabás, *Zrinyi Miklós a Szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok*, Masadok kötet, Budapest 1894, 152, br. XXVII.

² N. dj., 159, br. XXXI (31.XII.1544.).

³ R. Lopašić, *Urbaria lingua croatica conscripta*, Hrvatski urbari, Monumenta historico-ju-ridica Slavorum Meridionalium, vol. V., Zagreb 1894, 384.

Primljeno: 1997-3-6